ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 6, številka 1-2, junij 2002 · ISSN 1408-2969

RECENZIJA

Nenad Miščević

Recenzija: Paul Boghossian & Christopher Peacocke (ur.): New Essays on the A Priori

Citiranje: Nenad Miščević, »Recenzija: Paul Boghossian & Christopher Peacocke (ur.): New Essays on the A Priori«, *Analiza: časopis za kritično misel* 6, št. 1-2 (2002): 155–160.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Paul Boghossian & Christopher Peacocke (ur.)

recenziral Nenad Miščević

NEW ESSAYS ON THE A PRIORI

Oxford University Press, Oxford 2000

Vprašanja o apriornosti so se pomaknila v ospredje epistemologije in z njo povezanih disciplin. Monografija, ki jo obravnavamo, dokumentira to dejstvo tako, da je zbrala skupaj najnaprednejša sodobna dela o apriornosti v analitični tradiciji. Večina prispevkov zadeva naravo, eksistenco in pojasnitev apriorne vednosti in povečini nadaljuje že potekajočo razpravo in je prilagojena visoko profesionalnemu občinstvu. Nekateri prispevki se lotevajo vprašanj aplikacije, na primer odnosa eksternalizma do apriorne vednosti (B. Brewer in M. Davies), in posledic apriorizma za problem duh-telo (T. Nagel). Glede na omejitev prostora jih bom pustil ob strani navzlic njihovi visoki kvaliteti in bom razpravljal o prispevkih, ki se lotevajo osrednje teme knjige.

Kdaj je neko prepričanje *a priori* upravičeno? Prispevki, ki se lotevajo tega vprašanja, povečini kažejo, da so bile tradicionalne zahteve za apriornost bistvene, vendar nerealistične, in potem razpravljajo o raznih oslabitvah. Philip Kitcher v članku "Predelana apriorna vednost" ponovi svojo dobro znano definicijo (tistega, kar se je tradicionalno štelo za) apriorne vednosti in poudarja neizkustveno upravičenje, neobčutljivost za empirično zavrnitev in nezmotljivosti. Opozarja, da je domala vsakdo vztrajal, da je bil predlog preveč zahteven, sprejme oslabitev, vendar potem dokazuje, da je oslabljeni pojem tako preslaboten, da prinese le "relativno" ali "proksimalno" apriornost, ki je sprejemljiva za naturalista. "Priporočam, da razglasimo odmor v razpravi o apriorizmu-empirizmu," piše Kitcher (str. 91). Slaba taktika, če misli, da je empirizem dejansko zmagal. Zelo redki dobri generali bi jo sploh kdajkoli priporočili. Hartry Field v svojem prispevku "Apriornost kot vrednostni pojem" sprejme zmotljivost, vendar trdi, da je treba neobčutljivost za empirično zavrnitev obdržati kot pogoj; njena zavrnitev "odstranjuje glavni filozofski interes za apriornost" (str. 116).

Naslednja je na vrsti razprava apriorizem-empirizem. Cassamov članek "Racionalizem, empirizem in apriornost" ponuja dober zgodovinski in sistematični pregled opcij. Glavno vprašanje je, ali je apriorna vednost o realnosti možna in ali je njen vir intuicija (racionalni vpogled). Dve skrajnosti sta: prvič, klasični racionalizem, ki na obe vprašanji odgovori pritrdilno, in, drugič, stereotipski empirizem, ki na obe vprašanji ponudi nikalen odgovor. Večina dogajanja potem poteka med dvema skrajnostma, poudarjajoč prefinjene

razločke, ki zadevajo pojem realnosti in pojem vpogleda. Tradicija logičnega empirizma je znamenito dopuščala apriorno vednost, vendar je dokazovala, da ta vednost ni o realnosti. Njeno vsebino sestavljajo pojmovne, analitične, nedejstvene propozicije. Vednost o apriornih resnicah se enako pridobiva skozi nekakšno racionalno razumevanje, ki ne doseže intuicijskih vpogledov.

Ena opcija za zmernega racionalista je, da sprejme, da je apriorna vednost analitična, vendar zanika, da je s tem nedejstvena. Imenujmo tako stališče analitično dejstveno. Privrženec tega stališča potemtakem podpira nekaj podobnega kot Quinov rek, da noben stavek ni resničen, temveč da ga stori za resničnega realnost. Quine in analitični faktualist kajpada potegneta iz tega stališča nasprotna sklepa: za Quina pomeni konec apriorne vednosti in razločka analitično-sintetično, analitičnemu faktualistu pa pomaga pokazati, da so analitične resnice dejstvene.

Cassam predlaga malenkostno spremembo okvira razprave. Njegov nasvet: dovolite, da pojmovne resnice dolgujejo svoj status dejstvom, vendar razločujte med naravnimi in družbeno konvencionalnimi dejstvi, pojmovne resnice pa privežite na slednje. Pokaže na lockovski izvor tega razločka in dokazuje, da "je naša apriorna vednost vednost o vidikih realnosti, ki so po naravi konvencionalni" (str. 61). Dobro, reši dejstveni značaj resnice, prefinjeno razloži apriornost, vendar premakne breme na metafiziko. Kakšne vrste dejstvo je dejstvo, ki ga proizvede konvencija? Če je zgolj jezikovno ali mentalno (na primer, da se beseda ali reprezentacija "vdova" rabi zgolj za ženske ali da se beseda "sprehajanje" rabi zgolj za vrsto gibanja), potem smo spet v logičnem pozitivizmu. Če je "v svetu" (tako da sta tako sprehajanje kot gibanje *bona fide* lastnosti dogodka, ki sta nujno medsebojno povezani), se potem zastavlja vprašanje, kako zgolj konvenciji uspe, da poveže skupaj take svetne lastnosti.

Cassamova razprava kaže, da izraz "empirizem" pokriva vsaj dve zelo različni pojasnjevalni stališči. Po prvem stališču, imenujmo ga lockovsto, obstaja vednost neodvisno od izkustva, povezano z analitičnimi propozicijami, le da je ta vednost "ničvredna", prazna ali nedejstvena (Locke, Hume, logični empiristi). Po drugem stališču, imenujmo ga stališča izkustva, vsa vednost vključuje izkustveno vsebino, tako da ni nobene apriorne vednosti (Mill, Quine, Kitcher). Če dodamo tema dvema vrstama empirističnega "aposteriorizma" tretjo, namreč naturalistična (pogosto evolucionistična) stališča, ki dopuščajo prirojeno vednost neodvisno od posameznikovega izkustva, vendar pa ta vednost izvira iz nekega (pogosto evolucijskega) naturalističnega vzajemnega delovanja celotne vrste s svojimi okoljem, potem se zdi, da smo izčrpali glavne pojasnjevalne možnosti na aposteriorni strani.

Kakor gre pričakovati, pa osrednja razprava v knjigi poteka med zmernimi in v nekem smislu precej podobnimi stališči. Boghossian zagovarja različico analitično dejstvene vrste: analitične resnice so rezultat stipulacije in vzpostavljajo implicitne definicije, vendar pa so dejstvene in apriorno spoznavne. Peacocke je zelo blizu tega stališča. Horwich je prej dvomil o povezavi med takimi implicitnimi definicijami in apriorno vednostjo. V pričujoči knjigi vsi trije

ponujajo "nove eseje" in razvijajo dalje svoje začetne pozicije, medtem ko Hale in Wright prihajata na pomoč Boghossianu, vendar za to plačujeta ceno: dejstveni značaj apriorno spoznavnih propozicij postane nekoliko omiljen. Jackson razvija stališče, ki je v sredini med lockovskim empirizmom in analitično dejstvenim apriorizmom. Nagel ga spodbija. Naposled, Field poskuša na nedejstveni strani rešiti nekaj manevrirnega prostora za apriorij, tako da ga obravnava kot vrednostnega. Tu je kratek pregled.

Horwichev prispevek "Stipulacija, pomen in apriornost" se začne s koristnim povzetkom stipulacijsko dejstvenega stališča, pripisanega Boghossianu in Peacocku, ki ga želi kritizirati. Naj "#*f*" stoji za konjunkcijo stavkov, ki vsebujejo besedo "*f*" in ki so nemara zadostni, da določijo njen pomen. Potem stipulacionist dokazuje takole: (1) Upravičen sem, da z "*f*" menim tisto, kar želim. (2) Stipuliram (morda implicitno), da "*f*" pomeni tisto, kar bo storilo, da je "#*f*" resničen. Sklep: (3) Upravičen sem *a priori* meniti, da "*f*" pomeni tisto, kar stori, da je "#*f*" resničen. Sklep: (4) Sklepam, da je "#*f*" resničen. Sklep: (5) Sklepam, da #*f*. Sklep: (6) Upravičen sem *a priori* meniti, da #*f*. Sklep: (7) Moje prepričanje, da #*f* je upravičeno in apriorno (str. 151). Paradni primeri take semantogenetične stipulacije, prvič, določajo pomene logičnih konstant, tako da imajo za resnične zahtevane aksiome in, drugič, uporabo načel abstrakcije, tako da določajo pomen številčnih izrazov, ko imajo za resnično nekakšno različico Humovega načela (ki trdi, da imata dve množici enako število elementov, če in le če ju lahko postavimo v 1-1 korespondenco). Horwich poudarja, da je dovolj, da stipulator sprejme "#*f*", da bi izpeljal stipulacijo; ni nikakršne potrebe, da bi bil "#*f*" resničen. Pa tudi, da ni nobenega jamstva, da bo stipulacija uspešna. Vendar pa je Boghossian že predlagal pogojno preinterpetacijo izvirne stipulacije: "Če ima '*f*' neko uporabo, potem ta uporaba stori, da je '#*f*' resničen." Horwich mu postavi dilemo. Ali stipulacionist "*f*"-ju ni dal rabe in je potem pogojnik resničen, vendar prazen. Če pa "*f*"-ju dam rabo, "potem lahko imam pogojnik za resničen le tako, da sprejmem njegov konsekvent". Konsekvent pa utegne biti preprosto neresničen, jaz pa *a priori* ne vem, da ni neresničen.

Horwichev naslednji korak je pokazati, da je običajno le del sprejete teorije ("#*f*") strogo nujen za tvorbo pomena. Še več, apriorist postavlja pojasnjevalno kočijo pred konja. Ne primeri se, da to, da imamo predmet stipulacije za apriorno resničen, izhaja iz tvorbe njegovega pomena. Pravi red je ravno nasproten: nekatere propozicije imamo za apriorno resnične. "To dejstvo pa je odgovorno za to, da '*f*' pomeni tisto, kar pomeni." (str. 161) Aplikacija analitično dejstvenega stališča na logične konstante in števila je potem dvomljiva zaradi naslednjih razlogov. Konstanto lahko razumemo, vendar se ne strinjamo o logični teoriji, ki jo vključuje, kot priča klasicistično intuicionistična razprava. Lahko razumemo, kaj pomeni 2 + 3, vendar pa se lahko razhajamo glede ontologije števil. Logična teorija ali ontologija torej ni konstitutivna za zadevne pomene. Če pa se obrnemo k zgolj tvorbi pomena, k semantogenetskemu jedru, se pojasnitev, ki jo ponuja Boghossian, moti v vrstnem redu. To, da imamo nekatere resnice *a priori*, je tisto, ki pojasnjuje tvorbo pomena, ne pa narobe.

V sklepu Horwich ponuja zanimivo domnevo o tem, zakaj imamo logične resnice

za apriorne. En možen vir so pomen konstituirajoče odločitve, drugi pragmatične obravnave, tretji in najbolj izzivalen pa je "prirojena struktura našega duha". Vendar pa se domneva o prirojenosti, ki opredeljuje naše znane logične pojme, lahko izkaže za neresnično, saj jo lahko spodbije naša najboljša znanost. "Tako utegnemo ostati z dvema logikama: apriorno, ki vključuje naše običajne logične pojme, in aposteriorno, ki uporablja tehnične različice od 'in', 'ni', 'vsak' itn."

Bob Hale in Crispin Wright ponujata v svojem članku "Implicitna definicija in apriornost" izvirno stališče glede tvorbe pomena, semantogenetske prakse. "Tezo, da so vsaj nekatere pomembne vrste nesklepalne apriorne vednosti utemeljene v implicitni definiciji", imenujeta *tradicionalna povezava* (str. 286). Začneta s kritiko Horwichevih prejšnjih trditev proti tradicionalni povezavi in analitičnemu faktualizmu, namreč, da je zgolj stipulacija, da je "#*f*" resničen, izpostavljena večjemu številu tveganj, ki prepričanju stipulatorja, da #*f*, odvzamejo njegovo domnevno apriorno upravičenje. Tveganja so naslednja: prvič, problem eksistence, to je, da se utegne zgoditi, da ni na voljo nobenega kandidata za pomen "*f*", drugič, problem edinstvenosti, da utegne obstajati več takih kandidatov, tretjič, problem imetja, to je, kako smo gotovi – če jemljemo eksistenco in edinstvenost za samoumevno –, da "*f*" dejansko ima pravi pomen, in četrtič, problem pojasnitve, namreč, kako pojasniti, kako "*f*" pride do pomena, kakršnega ima. Hale in Wright zanikata, da obstaja problem eksistence in edinstvenosti. "Zdi se", da skrb, da utegne obstajati, "povečini navdihuje kombinacija platonske domišljije in zmotno pojmovane analogije med implicitno definicijo in določanjem reference" (str. 292). Zdi se mi, da je formulacija do Horwicha nepravična. Ni on, temveč njegov postulacionistični nasprotnik tisti, ki je prvotno uvedel "zmotno pojmovano analogijo" med tvorbo pomena in določanjem reference (glej Hale in Wright, 1997: 350). Poanta je kajpada neodvisna od pripisa krivde. Medtem ko določanje reference ("Naj se morilec imenuje Jack Razparač") kaže na nadaljnje, neodvisne načine identifikacije referenta, pa implicitna definicija ne predpostavlja nobenega *neodvisnega načina*, kako priti do istega pomena. Zdravilo, ki ga Hale in Wright predlagata, je povsem radikalno: njuna razlaga pojasnitve preko implicitne definicije pušča prostor "za sposobnost take pojasnitve, da si *izmisli* pomene" (str. 295).

Osrednja aplikacija je aplikacija na Humovo načelo. Na njegovo stipulacijo "je treba gledati najprej in predvsem kot stipulacijo, ki podeljuje pomen, ... katere sorazmerno posredna, zanimiva in dobrodošla posledica je, da obstaja populacija objektov, za katere so Peanovi aksiomi resnični" (str. 317). Toda kako preidemo od jezikovne stipulacije k populaciji objektov? Dobro, za njihovo eksistenco zadostuje, "da so ustrezne trditve o korelaciji ena-ena veljavne kot resnične" (str. 315). Moram priznati, da sem na tej točki nekoliko zbegan. Prvi problem, ki zadeva desno stran bikondicionala, je: kako lahko zgolj odločitev, "da bomo znova zadobili vsebino" v okviru števil namesto relacij, jamči eksistenco tako pojmovanih zadev. Drugi problem zadeva levo stran. Za ustrezne trditve o ena-ena korelaciji se domneva, da veljajo za resnične za (i) abstraktne zadeve, kakršne so ekstenzije množic in podobno ali za (ii) konkretne zbirke. Če se misli (ii) (in mislim, da to ne velja, vsaj za pričujoča avtorja ne), potem je spet v igri

aposteriorna sestavina. Če se misli (i), obstaja odprto vprašanje, kako vemo, da take zadeve obstajajo; tako smo spet v prvem kvadratu.

Paul Boghossian v svojem članku "Poznavanje logike" znova ponovi svoje stališče o logičnih konstantah, da "pomenijo to, kar pomenijo, zaradi svojih pojmovnih vlog: 'če, potem' pomeni to, kar pomeni, zaradi tega, ker sodeluje v nekaterih sklepih, ne pa v drugih" (str. 248). Množica sklepov zajema tiste sklepe, "ki so za misleca pomen konstituirajoči", to je podmnožico, ki je odgovorna za določanje pomena nekega izraza. Nova poanta je, da mislec ne potrebuje nobenega eksplicitnega upravičenja za sklepanje iz te množice. Jamstvo ima v pomen konstituirajočem značaju vsakega od sklepov. To, da tako jamstvo ne bo ganilo odločnega skeptika, ga ne oropa njegovih jamstvenih moči. Da je tako jamstvo krožno, ni pomembno: prvič, za zadevni argument krožnosti ni trivialno zajamčeno, da bo uspešen (domnevam, da Boghossian misli na psevdo konstante, kakršna je "tonk", ki je izmišljena kot neuspeh). Drugič, "z opiranjem na majhno število aplikacij posameznega pravila vodi uspešen krožen argument k sklepu, da je pravilo nujno resnico ohranjajoče v vseh aplikacijah" (str. 254). Naposled, mislec je upravičen do teh aplikacij na temelju tega, da pravilo tvori pomen.

V polemičnem delu prispevka Boghossian ovrže druge alternative: nefaktualizem glede upravičenja nam ni v nikakršno pomoč, ker ne odgovori na naslednje vprašanje: "S kakšno pravico sprejemam epistemične norme, ki so brezpogojne?" (str. 244) Niti mi ne da osnove za vztrajanje, da se drugi odpovejo svojim brezpogojnim normam v prid mojih. Ravno tako privolitev v to, da sprejmemo privzeto razumnost, prinese posameznemu mislecu relativizacijo. Drugič, vzemite nekoga (jaz bi predlagal Hegla), ki misli, da je zanikanje zakona neprotislovnosti temeljno pravilo. Potem je – ko to počne – privzeto razumen (str. 239).

To nas potem pripelje do Hartryja Fielda. Njegov članek "Apriornost kot vrednostni pojem" se osredinja na dva niza premislekov. Prvič, ponudi zanimiv primer metodološke apriornosti: samopopravljajoča se pravila sprejemanja. Vzemite induktivno pravilo, ki vam pove, da morate svoje pričakovane prilagoditi opaženim frekvencam *in* da morate znova umeriti svoje začetno nagnjenje (paramater previdnosti) v luči opaženih frekvenc. (Field razpravlja o frekventističnem pravilu, vendar mislim, da bi bilo isto mogoče pokazati, če bi kot primer uporabili bayesovske pristope, z kondicionalizacijo kot samopopravljajočim se postopkom). Ali pa vzemite bolj zdravorazumsko pravilo *M*: "Bodite prepričani, da je stvar rdeča, če je videti rdeča, razen če ne obstajajo okoliščine *O*, v katerih ste, tako da imate induktivno dokazno gradivo, da je v takih okoliščinah rdeč videz zavajajoč." Vsak primerek pravila z vrednostjo za induktivno nagnjenje (ali parametrizirano vrednost za *O*) je podvržen empiričnemu popravku, splošna oblika pa je nepopravljiva in dober kandidat za apriorno veljavno pravilo.

Njegova druga množica vprašanj ima opraviti z vrednostnim, nekognitivnim in nedejstvenim značajem apriornosti. Field ponudi kratko zavrnitev

kognitivističnih predlogov za naturalizacijo upravičitvenih lastnosti. (Primer samopopravljajočih se pravil, kakršni sta induktivno pravilo in *M*, priročno povezuje prvo in drugo točko: reliabilizem, na primer, ne daje nobenega določnega odgovora o njihovi zanesljivosti.) Field dokazuje, da gre evaluativizmu bolje kot kognitivizmu v primeru tekmujočih sistemov meril vrednotenja, S_1 in S_2, od katerih vsak sam sebe pozitivno vrednoti. Če je upravičenost ali razumnost dejanska lastnost, potem velja ena od naslednjih stališč. Ali sta (i) S_1 in S_2 enako razumna, ali (ii) obstaja skrivnostna vrednostna lastnost, ki jo S_1 ima, S_2 pa ne, ali pa je (iii) S_1 boljši preprosto zato, ker je moj. Stališče (ii) je noro, medtem ko (iii) sisteme oropa njihove normativne moči. Zmagovalec je skeptično stališče (i). Tako kognitivizem vodi v skepticizem. Evaluativizem lahko sprejme tako dejstvo, da imata S_1 in S_2 normativno moč, kot tudi, da sem upravičen slediti svojemu lastnemu S_1, saj si dva sistema ne nasprotujeta, če upravičenost ni objektivna lastnost. Field kajpada kaže nekaj skrbi glede relativizma.

S tem povezana vprašanja naslavljajo še tri dodatni prispevki. Peacockov članek "Program zmernega reacionalizma" je zelo informativna formulacija aprioristične programa, ki ga predlaga v zadnjem desetletju. Jacksonov prispevek "Reprezentacija, skepticizem in apriornost" kaže, kako zmerni apriorizem izvira iz zelo očitnih in privlačnih semantičnih načel, ki vodijo naš pojem smisla. V bližini te razprave Shapirov članek "Status logike" dokazuje dejstvenost (in apriornost) logike. S. Yablo ponuja zelo izviren prispevek o ontoloških obveznostih apriornih disciplin.

Naj nazadnje, vendar ne kot najmanj pomembno, omenim skupino člankov, o kateri zaradi pomanjkanja prostora žal ne bom mogel razpravljati. Skupina ima opraviti z nauki, izpeljanimi iz zgodovinskih obravnav, središče pa je prispevek T. Burgea "Frege o apriornosti", vključno s prispevki P. Maddy "Naturalizem in apriornost", M. Friedmana "Transcendentalna filozofija in apriorna vednost". Oba razpravljata o Kantu in logičnem pozitivizmu, potegneta pa nasprotne nauke: Friedman transcendentalnega, Maddy pa naturalističnega. V to skupino delno sodi članek P. Railtona "Apriorna pravila: Wittgenstein in normativnost logike".

Zbornik je dokaj impresiven in zelo koristen. Gotovo bo postal obvezno branje za vsakogar, ki ga zanimajo apriori in z njim povezani pojmi.

prevedel Božidar Kante

Literatura

Hale, B. & Wright, C. (ur.) (1997). *A Companion to the Philosophy of Language*. Oxford: Blackwell.